

путінській Росії. Зрештою, і світ, здається, мало змінився – знову з диктатором шукають домовленостей, порозуміння, намагаються «зберегти йому обличчя», очікують, що він «нарешті все зрозуміє», не усвідомлюючи, що це може потягнути за собою катастрофу значно страшнішу за Другу світову війну.

Сподіваємося, що українські читачі віддадуть належне цьому важливому свідченню часу.

Олесь Герасим

Антоній Собанський

ЦИВІЛЬНИЙ В БЕРЛІНІ

*Панні Марії Хиановській
– вдячний автор*

Приїзд

У Варшаві мене страшили. Друзі та знайомі зі мною майже «прощалися». Радили проявляти обережність. Англієць, який постійно живе в Берліні, розповідав справді жахливі речі. Я знаю його як людину правдиву. Чи варто вірити всім тим чуткам, які доходять до нас? Чи в Збоншині я злякаюся, побачивши зелений мундир німецького митника? З дитинства він був для мене символом закордону, від'їзду, чару подорожі.

Той німецький залізничний чи митний службовець, який на перший погляд здавався дещо різким, ба навіть брутальним, був напрочуд послужливим і по-батьківськи допомагав у разі втрати квитка чи багажу. Він відображав ставлення німця повоєнного часу до іноземного туриста. Чи ж усе це змінилося? Чи ворожість зустріне мене вже на самому порозі Третього Райху? Я дуже не хочу, щоб так сталося. Хочеться зберегти симпатію до цієї дивної спільноти (бо ж дивною вона була також і за Ваймарської

республіки). Хочеться знайти якісь позитивні елементи в цьому перевороті, чужому мені і за духом, і за цілями. Буду щасливим, якщо мене хоч трохи повернуть до своєї віри. Я завжди мав до Німеччини велику повагу (не аналізую цього означення) і тепер дуже боюся, чи не буду змушений скинути її з п'єдесталу; чи не буду змушений погодитися з усіма тими, хто судив про німців за спогадами з часів культуркампфу і колонізації у Великопольщі й Африці; чи не буду змушений впасти в боговітчизняний тон. Боюся. А раптом ендеки мають рацію. Та найбільше боюся вкласти ще одну карателю¹ в руки багатьох наших відчайдушів-Володийовських² з усіх таборів; у руки всіх тих молодиків, які тільки й чекають на гасло ненависті, аби створити наші рідні штурмабтайлунгі³. Боюся, що бодай найменшим чином можу перешкодити цій надзвичайно гідній, мужній, напрочуд недемагогічній зовнішній політиці, яку проводить нинішній польський уряд.

Отож я боюся. Повторюю це ще раз, але писатиму правду. Хоч і належу до післявоєнного покоління, я – старомодний ліберал, і ті, хто молодший і сучасніший за мене, дорікають мені за моє прагнення до чесною неупередженості. Я снобістично ставлюся до об'єктивізму – вони його зневажають. Вони стверджують, що сильні та творчі люди не можуть бути об'єктивними; мовляв, вони нічого не збудують. Можливо. Я нічого не прагну зараз будувати. Я просто хочу порятувати свій смішний, ліберальний, вмираючий нині світ. Але хто мені в цьому допоможе? У моїх молодших ровесників є культ дії та ідейної, нехай навіть

¹ Карателя – крива шабля. Тут і далі літерами позначені примітки перекладача; позначені цифрами примітки – запозичені з польського видання і винесені в кінець тексту.

² Пан Єжи Міхал Володийовський – ключовий персонаж трилогії романів Генрика Сенкевича «Вогнем і мечем», «Потоп» і «Пан Володийовський», польський шляхтич, вправний фехтувальник, який усі проблеми звик розв'язувати силою.

³ Sturmabteilung, SA (нім.) – штурмовий загін НСДАП.

найбрутальнішої брехні. Здається, що молоді люди по обидва боки кордону в цьому між собою схожі.

Зрештою, побачимо. Я їду третім класом. У купе їде молодий єврей, років, може, п'ятнадцяти. Сам-один їде до батька в Колумбію. Зі собою у нього дві валізки, а багаж відправлений прямо в колумбійський порт. Він має одну німецьку марку на витрати між Варшавою та Амстердамом, де сяде на корабель.

У Познані в моє купе сідають двоє німців. Один із них, познанець, служив у польській армії і всім її дуже хвалить, зокрема й своїм випадковим попутникам. Другий – райхсдойчер¹, який часто подорожує Польщею і тепер повертається до Берліна після тритижневої відсутності. Обидва ці пани цікавляться єврейчиком, який збирається так далеко їхати, а говорить лише польською та їдишем. З типово німецькою систематичністю вони дають йому вказівки на дорогу, турбуються, радять, а коли він прибуває до Берліна, знаходять для нього носія, щоб той приглянув за ним і за чотири години посадив на амстердамський потяг. Крім того, райхсдойчер дає хлопцеві ще 5 марок, а хлопець розчулено цілує німцеві руку на пероні Шлезішер Бангоф² і каже, що тепер, знаючи, що є такі добрі люди, він не боїться подорожі. Та щось я розписався. Чи не є це несподіваним вступом до моїх німецьких «студій»?!

На кордоні та ж добродушна ввічливість; на станціях такі ж, як і давніше, веселі, усміхнені обличчя. Між ними, як завжди бувало, зрідка з'являється суворе обличчя типового пруссака; своїм браком почуття гумору воно викликає радше сміх, аніж острах. Такі ж бридкі, але спортивні, з чудовою церою дівчата в обіймах спортивно вдягнених хлопців, що завжди чомусь набагато молодші за своїх панянок. А де ж прояви гітлеризму? Авжеж, трохи того є. Шпилька зі свастикою в краватці контролера паспортів, а у Франкфурті-на-Одері та в передмістях Берліна

¹ Reichsdeutscher (нім.) – німець із Райху.

² Schlesiescher Bahnhof (нім.) – Сілезький двірць.